

SIMON PÉTER

Földreform és újjáépítés

Negyven éve a régi rend rettenetesen súlyos örökséget hagyott reánk. Sok százezer honfitársunk halt meg a frontokon, a fasiszták haláltáborában, vagy esett hadifogságba. Az ország kifosztva, bénultan, romokban hevert. A vesztesek oldalán kerültünk ki a háborúból, s uraink bűneinek anyagi és politikai következményeit határainkon kívül és belül a nagy többségükben ártatlan dolgozó magyaroknak, valamint az új, demokratikus magyar államnak kellett viselnie.

Mi adott erőt számunkra, hogy megállítsuk a romlást, újjáépítsük az országot, és visszaszerezzük becsületünket a haladó nemzetközi közvélemény előtt? Elsősorban az a szabadság és támogatás, melyet felszabadítónktól, a Szovjetuniótól kaptunk az új, demokratikus Magyarország megteremtésére és a társadalmi megújulásra, vagyis régebbi és újabb keletű társadalmi kérdéseink megoldására.

Közülük akkor a legfontosabb az addig elnyomott és kizsákmányolt tömegek politikai megszervezése, a munkásosztály politikai vezető erővé emelése, a munkásosztály és a parasztság szövetségre lépése, széles nemzeti összefogás létrehozása volt a termelés megindításáért, a romeltakarítás megkezdéséért, a közellátás, egészségügyi ellátás, közlekedés, hírközlés, oktatás stb. beindításáért, valamint a faszizmus maradványainak felszámolásáért és a földkérdés megoldásáért.

Az utóbbira egyaránt szükség volt mind a munkás-paraszt szövetség gazdasági megalapozása és az ország demokratizálása, mind a termelés helyreállítása és az újjáépítés megkezdése, mind pedig a parasztság legszegényebb rétegeinek az anyagi és társadalmi felemelkedése érdekében. Hogy világosan lássuk eme fontos társadalmi kérdés mibenlétét, történelmileg vissza kell nyúlunk a felszabadulás előtti évekhez.

Magyarország a felszabadulás előtt fejlődő iparral rendelkező mezőgazdasági ország volt. Mező- és erdőgazdasági területe 1935-ben összesen 16,07 millió kataszteri holdat tett ki, amiből a mezőgazdasági terület 13,13 millió kataszteri holdra rúgott. Az 1848-as forradalom idején végrehajtott jobbágyfelszabadítás óta iparban, mezőgazdaságban egyaránt a tőkés gazdálkodás vált uralkodóvá, de a mezőgazdasági tulajdon- és birtokviszonyok, valamint a mezőgazdasági munkaviszonyok feudális vonásokat is megőriztek a múltból. Az összes terület 48,1 százalékán a 100 kataszteri holdnál nagyobb, s többségében feudális eredetű nagybirtokon gazdálkodtak. Az ország összes területének 27 százaléka, mezőgazdasági területének 20 százaléka — a nagybirtok túlnyomó része — kötött

birtok volt. Az éves mezőgazdasági cselédek bérének 60—70 százaléka naturáliából állott, s a többi mezőgazdasági munkás keresetének tekintélyes hányadát is a különböző részesmunkák fejében járó naturáliák alkották. A mezőgazdasági munkabérek rendkívül alacsonyak voltak, ráadásul a falun rendelkezésre álló munkaerőnek évi átlagban mintegy 24 százalékát nem foglalkoztatták.

A mezőgazdasági munkák közül teljesen csak a cséplés volt gépesítve. A szántásra is alkalmas traktorok száma 1935-ben mindössze 7 ezer darab volt, de mind a szántás, mind a vontatás még a nagybirtokokon is túlnyomórészt állati vonóerővel folyt. S mindenütt, szinte kizárólag kézzel arattak (a kézi munka olcsósága miatt azokon a nagybirtokokon is, ahol volt aratógép). A termeléseredmények a fejlett iparú és fejlett mezőgazdaságú országokhoz képest alacsonyak voltak. Hazánkban az 1930-as években a búza 7,8 q-t, az árpa 7,7 q-t, a zab 7,0 q-t, a kukorica 10,7 q-t, a burgonya 38,1 q-t termelt átlagosan kataszteri holdanként. Az állattenyésztés hozamai is messze elmaradtak a fejlett országokétól.

1938-ban, az utolsó békeévben a családtagokkal együtt körülbelül 4,5 millió ember — Magyarország lakosságának mintegy fele — élt a mezőgazdaságból. Közülük az agrárproletariátus és félproletariátus létszáma — keresők és eltartottak együtt — körülbelül hárommillió volt, illetve e tömegből azoknak a mezőgazdasági keresőknek (napszámosoknak és cselédeknek) a száma, akiknek semmi földjük sem volt, megközelítően 800 ezer lehetett. A kisparaszti és a középparaszti keresők száma körülbelül 240—250 ezer főt tett ki. A gazdagparasztok száma 75—85 ezer, a közepes nagyságú úribirtokok tulajdonosaié 5 ezer, s az 1000 holdasnál nagyobb nagybirtokosoké 1 ezer fő lehetett.

A proletár-, törpebirtokosi, kisparaszti és középparaszti (illetve nagyjából e kategóriákhoz számítható) gazdaságokhoz 1935-ben az összes gazdasági területnek körülbelül 32 százaléka, a középparasztság felső rétegének, valamint főként a gazdagparasztoknak és kisebb úribirtokosoknak gazdaságaihoz viszont az összes gazdasági terület 25 százaléka tartozott. Tehát az utóbbi kategóriákhoz tartozó mintegy 94 ezer gazdaság földterületének nagysága csaknem megközelítette, egész gazdasági ereje pedig — a gazdaságok felszereltségét is számításba véve — elérte a dolgozó paraszti gazdaságok több mint 1,1 milliós tömegét. A nagybirtokok azonban a gazdagparaszti birtokokkal szemben is megtartották vezető szerepüket a magyar mezőgazdaságban, s eme gazdasági hatalomra támaszkodva a nagybirtokos osztály a finánciókésekkel együtt az ország felszabadulásáig az államhatalom ura maradt.

A finánciókés—nagybirtokos állam egy regresszív adórendszer segítségével kiuzsorázta a parasztgazdaságokat, közöttük főleg a legszegényebbeket. Az 1929—33-as világgazdasági válság kitörésétől kezdve a mezőgazdasági árak zuhanása miatt még a gazdagparasztság is meggyengült anyagilag, a kisebb parasztbirtokosok pedig különösen válságos helyzetbe jutottak. Az alacsony árak és a magas adók miatt a parasztság a bankok markába került. 1932-ben az összes mezőgazdasági birtokoknak csaknem a felét (a 0—5 kataszteri holdas gazdaságoknak 53 százalékát) adósság terhelte. Az adósság összege csaknem a háromszorosa volt a mezőgazdaság akkori pénzbevételeinek, és csupán a kamatterhek meghaladták a mezőgazdaság pénzbevételeinek az egyötöd részét. A 0—5 kataszteri holdas gazdaságokban az egy holdra jutó adósság több mint kétszer annyi volt, mint bármelyik másik birtokcsoportban. A mezőgazdaság adósságai később — főként a háborús konjunktúra és a lassú infláció hatására — csökkentek, de még 1944-ben is körülbelül 40 százalékát tették ki az 1932. évinek.

Ily módon a nagybirtokos osztály és a finánctóke együttesen uralta a mezőgazdaságot, s megosztott mind az agrárproletariátus kizsákmányolásán, mind a birtokos dolgozó parasztek munkájának eredményein.

A vázolt gazdasági helyzethez járult, hogy a magyar uralkodó osztályok a hitleri Németország oldalán vállalt rablőháború folytatására faluról főleg a szegényebb parasztek fiait vonultaták be katonának; továbbá az, hogy a háború utolsó szakaszában az ország más termelő ágaival együtt a mezőgazdaság is hatalmas veszteségeket szenvedett. Elpusztult az állatállomány 43,3 százaléka (ezen belül az igásállatok állományából a pusztulás mértéke körülbelül 64 százalékos volt), megsemmisült a termények 37,9 százaléka, az épületek 6,2 százaléka, a gépek és eszközök 4,7 százaléka (a gépek közül az erőgépek 30 százaléka stb.)

A mezőgazdasági termékek alacsony termelői ára, az értékesítés gyakori bizonytalansága, a természetbeni bér túltengése a pénzberrel szemben, a mezőgazdasági munkabérek alacsony színvonala, a nagyarányú mezőgazdasági munkanélküliség, valamint a kisbirtokok felaprózódásának gyorsuló folyamata a feudális eredetű nagybirtokrendszer fennmaradása mellett főképp az ország elégtelen ipari fejlődésével, s belső piacának viszonylagos fejletlenségével függött össze. Ennek viszont döntően az volt az oka, hogy a hazai kapitalizmus az 1848—1849-es nemzeti függetlenségi harc veresége miatt nem tudott önálló útra lépni, függő kapitalizmusként fejlődött tovább, illetve tagolódott be a tőkés nemzetközi munkamegosztás rendszerébe, s e helyzet alapvetően a két világháború közti időszakban sem változott meg.

A háború következtében, 1938-as pengőben számolva a bányüzemek és a kohók 65,4 millió pengő, a gyáripar 2042,0 millió pengő, a kisipar 9,6 millió pengő, s a kereskedelem 35,9 millió pengő értékű veszteséget szenvedett. Emellett elpusztult a Duna és a Tisza összes hídja, illetve az ország valamennyi hidjának 83,2 százaléka. Az államvasút gördülőanyagának mindössze 15,3 százaléka maradt használható állapotban stb.

Az ipari termelés és a közlekedés ebből következően katasztrofálisan visszaesett. Vele együtt visszaesett a nem mezőgazdasági lakosságnak a mezőgazdasági termékek iránti fizetőképes kereslete, illetve az a lehetőség, hogy a mezőgazdasági népesség az általa termelt élelmiszerekért ipari termékeket kapjon cserébe. Vagyis megszűnt a mezőgazdasági termelés anyagi ösztönzésének a lehetősége. Holott az ellátatlan városi és falusi népességnek élelmiszerekre, az iparnak mezőgazdasági eredetű nyersanyagokra volt szüksége. A jóvátétel fizetése és a külkereskedelmi forgalom megindítása is megkövetelte a mezőgazdasági termelés helyreállítását.

A parasztság, saját szükségleteiből kifolyóan — mihelyt lehetett — így is folytatta a termelést. Nem úgy a nagybirtokosok, akiknek jó része külföldre menekült. Emellett a mezőgazdasági munkások és cselédek százezrei munka nélkül álltak, és éhezésnek néztek elébe. Minderre csupán egyetlenegy megoldás kínálkozott, a feudális eredetű nagybirtokrendszer haladéktalan megszüntetése. Az adott helyzetben csak ez adhatott lökést a mezőgazdasági terület egésze megművelésének, csak ez menthette meg az éhhaláltól az országot, s csak ez nyújthatott kellő alapot a helyreállítás és újjáépítés megindulásának.

Az ország felszabadulása nyomán létrejött demokratikus magyar állam, amely a munkásosztály, a parasztság, a városi kispolgárság és az antifasiszta burzsoázia hatalmát testesítette meg, illetve a kormány — a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére a Nemzeti Parasztpárt által javasolt tervezet alapján — 1945. március 17-én rendeletet bocsátott ki a földreformról.

A rendelet akként intézkedett, hogy tekintet nélkül birtokok nagyságára, el kell kobozni a fasiszták és háborús bűnösök birtokait; megváltással, de teljes egészében ki kell sajátítani az 1000 kat. holdnál nagyobb egyházi, részvénytársasági és magánbirtokokat; továbbá ugyancsak megváltással igénybe kell venni a 100—1000 kataszteri holdas úri birtokok 100 holdon felüli részét, s a gazdagparaszti birtokok 200 holdon felüli részét. Azok a nagybirtokosok, akik részt vettek az ellenállási mozgalomban, 300 kataszteri holdat tarthattak meg.

A földreform végrehajtására a földjuttatásra igényjogosultak saját سراikból falvanként egy-egy földigénylő bizottságot választottak, amelyek összesen 5,6 millió kataszteri hold földet vettek igénybe. Az igénybe vett földből 642 000 igényjogosult mezőgazdasági munkás, cseléd, törpebirtokos, valamint nagycsaládú kis- és középparaszt számára személyi tulajdonul összesen 3,3 millió kataszteri hold földet osztottak szét. A nagyobb erdőket — mintegy 1,4 millió kataszteri holdat — az állami erdőgazdaságok kapták. Házhelyek céljára 110 000, tartalék területül 113 000, telepítési célra 92 000, közcélokra 26 000, egyházaknak 20 000 kataszteri holdat hagytak meg. 51 000 kataszteri holdon állami, tan- és mintagazdaságok, 46 000 kataszteri holdon állami tőgazdaságok létesültek. Csaknem 100 000 kataszteri hold erdő jutott a községeknek és a közbirtokosságoknak, a többi föld pedig közlegelő lett. Az igénybe vett földekhez tartozó élő és holt felszerelés (istállók, magtárak, szeszfőzdék, malmok, traktorok, kiségek, szerszámok, lakóépületek, igásállatok stb.) azok tulajdonába került, akik a földet kapták. A földhöz juttatottak tulajdonába került élő és holt felszereléseknek azonban csak egy részét lehetett személyi tulajdonul kiosztani. A többi objektumról a földreformrendelet akként intézkedett, hogy azokat mint az igényjogosultak fel nem osztható közös tulajdonát a földhöz juttatottakból alakítandó földművelésszövetkezetek használatába kell adni, amivel egy új, nagy, dolgozó paraszti szövetségi mozgalom kialakulásának az alapját vetette meg. A rendelet egy további és igen fontos intézkedése volt, hogy az igényjogosult személyek tulajdonába adott földet 10 évig nem szabad elidegeníteni és megterhelni.

Az 1945-ös földreform forradalmi demokratikus rendszabály volt: az antifasiszta és demokratikus átalakulás részeként elsöpörte a mezőgazdaság feudális maradványait, megszüntette a nagy- és középbirtokos osztályt, s a tőlük kiszajátított föld nagyobbik részét kisgazdaságok létesítésére és személyi tulajdonként adta a rászoruló földnélküli és kevés földű parasztnak. Ámde az adott történelmi helyzetben a földreform mégsem a kapitalizmust erősítette; s ezáltal — közvetve — a szocializmusra való későbbi átmenetet készítette elő. A feudális maradványokkal együtt szétzúzta az agrárkapitalizmus fő erejét, emellett hatalmas csapást mért a banktökére, jelentősen megnyirbálta a gazdagparaszti birtokállományt, és növelte a mezőgazdaságban az állami szektort, mely most már teljes egészében egy demokratikus népi állam irányítása alá került. A nagy- és középbirtokosok anyagi hatalmának megtörésével politikai uralmuk alól is kihúzta a talajt, miáltal a fináncnökét legfőbb politikai támaszától fosztotta meg. A tőkés parasztság meggyengítésével elejét vette annak, hogy gazdaságilag és politikailag a gazdagparaszság léphessen a megdöntött nagybirtokos osztály helyébe. S ami a legfontosabb: megteremtette a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének minimális gazdasági alapját, mely szövetség kialakulása nemcsak a demokratikus vívmányok védelmének, hanem a szocializmusra való átmenet megkezdésének is legfőbb előfeltétele lett.

A gazdagparaszság a városi burzsoáziának és a nagybirtokos osztály ma-

radványainak a támogatásával 1945 őszétől 1947 elejéig terjedő időszakban megpróbált vezető szerephez jutni az államhatalmat irányító demokratikus koalícióban, hogy a munkásosztály és a szegényparasztság forradalmi erőit kiszorítva, útját szegje a nem kapitalista fejlődésnek, és megszilárdítsa a kapitalista gazdasági viszonyokat. Ez a kísérlet azonban szükségszerűen bukásra volt ítélve. Egyrészt azért, mert — mint mondtuk — a gazdagparasztság gazdasági ereje jelentősen csökkent, s a munkásosztály mellett állott a dolgozó parasztság legöntudatosabb és legaktívabb része. Másrészt azért, mert a munkásosztály időközben támadást indított a gazdagparasztság politikai szövetségese, a nagyburzsoázia újjáéledő gazdasági hatalmának korlátozásáért és megnyirbálásáért. Végül pedig azért, mert hazánk külpolitikai helyzete, s a szovjet hadsereg jelenléte sem kedvezett az ilyen kísérletnek. A gazdagparasztság a jelzett időszakban is csak átmeneti, részletsikereket mutathatott fel (lásd a Független Kisgazdapárt 1945-ös választási győzelmét). Átmeneti részletsikereinek oka nem annyira tényleges társadalmi súlya volt, hanem a nagybirtokos osztály vereségén túl egyrészt az a tény, hogy a nagyburzsoázia és a városi kispolgárság vele szövetséges reakciós része az adott történelmi helyzetben egy saját politikai párt alapítása helyett jobbnak látta a gazdagparasztság mögé sorakozni fel, másrészt pedig az, hogy egyelőre a dolgozó parasztság jelentékeny hányada is mögéje állott, bár nem ugyanazon indítékokból, mint a nagyburzsoázia.

A politikai szervezkedés szabadságán kívül az új hatalom a dolgozó parasztság többségének egyelőre semmit sem tudott adni. Viszont igénybe vette — kezdetben csupán értéktelen inflációs pengőért — terményfeleslegét, és a háború előttinél magasabb adókat vetett ki rá. Emellett a dolgozó parasztság zöme, különösen a régibirtokos kis- és középparasztnak, akikben rendkívül erős volt a magántulajdonosi érzés, attól félt, hogyha a kommunisták győznek, kolhozba kényszerítik őket. (A kolhozokról is fantasztikus elképzeléseik voltak.) S voltak olyanok az újbirtokosok között, akik úgy érezték, hogy miután földet kaptak, a „gazdákkal” kell tartaniok.

A munkásosztály számára az egész dolgozó parasztság megnyerését rendkívül megnehezítette az ország katasztrofális gazdasági helyzete. A város és a falu közötti árukapszolatok megszakadtak, a pénz elértéktelenedett, az árucserét terménycserévé váltotta fel, a terménycserét közvetítő „fekete kereskedők” kiszípolyozták a városi és falusi dolgozókat, az állam kénytelen volt kiszélesíteni a mezőgazdaságot már a háború alatt is súlyosan terhelő beszolgáltatási rendszert (a kenyérgabonából az egész terményfelesleget, más terményekből és termékekből a felesleg nagy részét be kellett szolgáltatni), a parasztgazdaságok nagy része, de különösen az újjazdáké súlyos igaerő- és más munkaeszközhiánnyal, sőt vetőmag- és takarmányhiánnyal küzdött stb. A helyzet csak az 1946 őszen bekövetkezett pénzügyi stabilizáció után kezdett valamelyest javulni; de kezdetben (1947 tavaszáig) a stabilizáció sikere érdekében az államnak szélesre kellett nyitnia az agrárrollót, a falu iparcikkellátása is csak lassan állt helyre, és a mezőgazdaságot 1947-ben — a felszabadulás óta immár harmadszor — súlyos aszály sújtotta.

Külön gond volt, hogy mi legyen a földhöz nem jutott agrárproletárokkal, akiknek létszáma különösen a Duna—Tisza-közén és a Tiszántúlon volt nagy, illetve a hazatérő hadifoglyokkal és a most felserdült, családot alapító szegényparaszt fiatalokkal, akiknek száma gyorsan növekedett, s 1948 végére, családtagokkal együtt meghaladta a félmillió főt. Köztük igen sok volt a munkanélküli: az úri maradványbirtokokon és a jobb módú parasztgazdaságokban csak keve-

sük, illetve ritkán kapott munkát, közmunka sem igen okadt. Létezett egy nagyarányú rejtett munkanélküliség is falun. Ugyanis még mindig külterjes gazdálkodás uralkodott, mely mellett az alsó birtokkategóriákba tartozó gazdaságokban a rendelkezésre álló családi munkaerő részben kihasználatlan maradt.

A bajok ellenére a régi- és újbirtokos parasztság megfeszített erővel dolgozott, melynek eredményeképpen a mezőgazdaság termelése 1947—48-ban az utolsó békeév (1938—39) termelésének 71 százalékát érte el. Az ország állatállománya 1948 tavaszán 1938-hoz képest már 86,4 százalék volt, 1945 tavaszának állatlétszámához viszonyítva pedig csaknem megkétszereződött. S nem kevésbé fontos, hogy a földhözjuttatott parasztok, fokozott nehézségeik ellenére ugyanúgy megművelték egész földjüket, mint a régi gazdák, amit bizonyít az a tény, hogy 1947—48-ban az ország szántóterületének jóval kisebb része (mindössze 1,6 százaléka) maradt vetetlenül, mint a háború előtti években. Ezeket az eredményeket parasztságunk az említett nehéz körülmények között súlyos terheket viselve, s anélkül érte el, hogy termeléséhez az államtól említésre érdemes pénzügyi vagy egyéb beruházási támogatást kapott volna. A parasztság munkalendületében és ennek eredményeiben jóformán csak a földreform és az ország demokratizálásának hatása, s a jövőbe vetett bizalom tükröződött. Ami ugyan ez ideig csodát tett, de az üdvösséghez mindörökké nem volt elegendő.

A földreform következtében megnövekedett a gazdaságok szétaprózottsága, csökkent az árutermelő gazdaságok és az árutermelés aránya. A háborús pusztulás miatt a mezőgazdasági termelés méginkább kézi erőn és állati vonóerőn alapult, mint annak előtte. A gazdasági felszerelés a gazdaságok között egyenlőtlenebbül oszlott meg, mint valaha. Így még a termelés helyreállítása sem fejeződhetett be igazán. Pedig a város és a falu bőséges élelmiszer-ellátáshoz a népgazdaság lendületes fejlődéséhez és az egész magyar társadalom felemelkedéséhez, átalakulásához jó anyagi megalapozáshoz a jövőben sokkal több mezőgazdasági terményre és termékre volt szükség, mint a háború előtt. A háború előtti termelési színvonalon megrekedve a nyomorúságot nem lehetett leküzdeni.

Ezt tudva a Magyar Kommunista Párt már 1945 óta az újjgazdák megsegítéséért, a parasztgazdaságok termelése belterjesítéséért és egy olyan demokratikus szövetkezeti mozgalom kifejlesztéséért szállt síkra, amely a szegényparasztság vezetése alatt állva összefogja és segíti a parasztgazdaságokat. Segíti beszerző, értékesítő és termelő tevékenységüket, a közös géppark, istállók, magtárak, mezőgazdasági piari üzemek fenntartásával, kialakításával és közös termelői csoportok (szőlő- és gyümölcsstermesztő, rizstermesztő, kertészeti, állattenyésztő, táblás szántóföldi gazdálkodást folytató stb. csoportok) szervezésével önkéntesen és fokozatosan a kollektív gazdálkodás mind több elemét hozza létre a mezőgazdaságban. Ez a szövetkezeti mozgalom — az úgynevezett földművesszövetkezeti mozgalom — létre is jött, 1947 őszén már 2487 faluban és városban volt szervezete.

A gazdálkodás belterjesebbé változtatásához azonban a szövetkezeteknek és parasztgazdaságoknak több és jobb gazdasági felszerelésre, gépekre, üzemanyagra, építőanyagra, műtrágyára, talajjavításra, útépítésre, jobb értékesítési feltételekre, hitelre stb. lett volna szüksége, ami még nem állt rendelkezésre, s amit csak az ország (benne elsődlegesen a bányászati és kohászati ipar, a gépipar, az építőipar, s a közlekedés) újjáépítésével lehetett volna előteremteni, illetve biztosítani számukra. A falusi és városi munkanélküliséget szintén csak egy nagyarányú újjáépítési program megvalósítása, majd folytatóla-

gosan egy fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari ország felépítése szüntethette meg. Az ország kulturális felemelkedését is csak ez alapozhatta meg. Míg tehát 1945—1946-ban jórészt a földreform végrehajtása és eredményei megvédése volt a magyar újjászületés kulcskérdése, később az újjáépítés vált azzá — nem utolsósorban a parasztság és a mezőgazdasági termelés szükségleteiből eredően.

Az újjáépítés az 1945-ben megkezdődött helyreállításnak a folytatása és betetőzése volt; de nem egyszerű folytatása és betetőzése, hanem a termelési szerkezet és a gazdasági viszonyok módosítása is, gazdaságunk akadálytalanabb fejlődése és társadalmunk gyökeres átalakítása érdekében. Az újjáépítésre csak országos terv alapján, az ország anyagi erői célszerűen összpontosított felhasználásával, s a finánc-tőke (és általában a nagytőke) gazdasági hatalmának megtörésével, valamint a hatalomban való részesedésének kiküszöbölésével nyílt lehetőség.

Az újjáépítés hároméves tervének — mely a Magyar Kommunisták Pártja és a Magyar Szociáldemokrata Párt egyeztetett javaslatain alapult — 1947. augusztus 1-én kezdődött meg a végrehajtása. A hatalmi viszonyok olyan továbbfejlesztésére, mely lehetővé tette a nagytőke kisajátítását, az 1947-es országgyűlési választásokon került sor. A nagytőkére a nagybankok 1947 novemberében végrehajtott államosítása, valamint a száznál több munkást foglalkoztató üzemek 1948 márciusában megtörtént államosítása mérte a döntő csapást. E lépések következtében az újjáépítés üteme 1948-ban felgyorsult. Eme változások élharcosa az ipari proletariátus volt, de része volt benne a dolgozó parasztságnak is. 1948-ra a régi kis- és középparasztság zöme is felzárkózott a munkásosztály mellé, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége megszilárdult. E változás az említett pénzügyi stabilizáción túl főleg a következőknek volt köszönhető:

— a reakciós burzsoá irányzatok hívei 1947 januárja után kiszorultak a Független Kisgazdapártból, ami által politikailag a gazdagparasztság is döntő vereséget szenvedett, és a Független Kisgazdapárt a dolgozó parasztság érdekeinek képviselőjévé alakult át;

— az agrárróló 1947 nyarára összeszűkülte és a dolgozó parasztság beszolgáltatási kötelezettségei némileg csökkentek;

— az 1947-es országgyűlési választások eredményei megszilárdították a munkásosztály vezető szerepét az államhatalomban, a Magyar Népköztársaság munkás-dolgozó-paraszti állammá, lényegében véve proletárdiktatúrává vált;

— az 1947 őszen és 1948 tavaszán végrehajtott államosítások következtében a kialakuló szocialista szektor uralkodóvá vált a népgazdaságban, és gazdaságilag egyre inkább a munkásosztályhoz kapcsolta a kisárutermelő parasztságot;

— 1948-ban az ipar helyreállításának és újjáépítésének előrehaladása miatt lényegesen javult a falu iparcikk-ellátása.

A hároméves tervet dolgozó népünk két és fél év alatt lényegében sikeresen teljesítette, mindenekelőtt az iparban. 1949-ben az ipari termelés mennyisége már 28 százalékkal szárnyalta túl a háború előtti utolsó békeévéét, de ezen belül a nehézipar termelése 66 százalékkal, a könnyűiparé viszont csak 15 százalékkal volt nagyobb. A termelés mennyiségi fejlődése az újjáépítés időszakában még együtt járt a dolgozó tömegek életszínvonalának növelésével. S 1949 végén a munkások reálbére átlagosan 10—20 százalékkal volt magasabb, mint 1938-ban, a parasztság fogyasztása pedig megközelítette a munkások és

József Attila Tudományegyetem
Magyar Irodalomtörténeti Tanszék
Könyvtára
Szeged, Eszterházy u. 2-6.
577

alkalmazottak fogyasztásának 90 százalékát. Rendkívül lényeges eredmény volt az is, hogy 1949 végére nagyjából megszűnt a munkanélküliség.

Ennek ellenére már a hároméves terv sem volt mentes — különösen utolsó évében — azoktól a hibáktól, amelyek azután az első öt éves tervet fokozottan jellemezték. Például az ipari beruházások 9/10-e már a hároméves terv időszakában is a nehéziparnak jutott, s a mezőgazdaság az összes beruházásoknak csak a 15 százalékát kapta. Tehát a lakossági fogyasztásra termelő ipari ágazatok és az élelmiszereket megtermelő mezőgazdaság mérsékeltebben fejlődött mint kellett volna, ami a következő években, amikor a népgazdaság fejlesztése még aránytalanabbá vált, és az aránytalan fejlesztés a mezőgazdaságból és a könnyűiparból történő mértéktelen jövedelemelvonással is párosult, súlyosan megbosszulta magát.

A gazdaságpolitika eltorzulása 1948 nyara után súlyos hibákat szült a párt parasztpolitikájában, munkáspolitikájában, s végeredményben válságba sodorta a munkáshatalmat és a kialakulóban levő szocialista társadalmat. Ami azonban nem csökkenti ama történelmi változások és hősi erőfeszítések jelentőségét, amelyek kiemelték hazánkat a pusztulásból, és megindították társadalmunkat a szocializmus felé.

SZABÓ IVÁN RAJZA